

Sophus Michaëlis og Odense

Af Birger Isaksen

Johan Mathias Christian August Michaëlis hed en tysk håndværks-svend, som omkring midten af forrige århundrede kom til Danmark, og som var født den 10. februar 1832 i Denkershausen i det sydlige Hannover,¹⁾ hvor hans fædrene slægt havde været bo-siddende gennem et par generationer.

Det er imidlertid ikke meget, vi ved om August Michaëlis' for-ældre og slægt. Vi kan dog oplyse, at faderen, Johan Christian Mi-chaëlis var født den 12. juni 1797 i Denkershausen,²⁾ og at han den 2. august 1818 samme sted havde ægtet Dorothea Sophie Ma-cke. Ligesom sin fader, Johan Mathias Michaëlis, der var gift med Elisabeth Bohne, tjente Johan Christian Michaëlis til livets op-hold ved at være hyrde, men virkede desuden som linnedvæver.

August' fader skulle ikke få nogen lang levetid, idet han allerede døde den 21. december 1832 i Denkershausen. Som dødsårsag an-føres brystvattersot. For hans enke, Dorothea, oprandt der nu en streng tid, idet hun kom til at sidde i meget trange kår, der ikke mildnedes, som tiden gik. At lade August få en boglig uddannelse var der således ingen mulighed for at realisere. Han blev derfor sat i skrædderlære. Da han var blevet udlært, fik han snart lyst til at rejse på professionen, således som mange håndværkssvende gjorde det i 1800-tallet.

Vi kender ikke tidspunktet for August Michaëlis' ankomst til Danmark. Hvad vi ved er, at han i 1855 arbejder som svend i Mid-delfart. Det var hos skræddermester Jacob Lorenzen Schmidt,³⁾ der boede i nuværende Adelgade 70.⁴⁾ Sikkert en dygtig mand, der har haft ikke så få kunder. Ud over en svend havde han nemlig to syer-sker til at hjælpe sig.⁵⁾

Hvorledes August har befundet sig i Middelfart, er os ubekendt. Men vi ved, at han under sit ophold i byen lærte en ung pige at kende, der havde spansk blod i årerne. Det var Kristine Hedevig Greve, kaldet Hedevig, som var født den 9. september 1834 i Horsens som datter af skomagermester Berthel Hansen Greve og hustru Ane Cathrine Nielsen.⁶⁾ Forældrene flyttede noget senere til Middelfart, hvor Hedevig fik sin skolegang, og hvor hun blev konfirmeret den 16. april 1848.⁷⁾

Da August Michaëlis gjorde Hedevigs bekendtskab, sad hendes moder enke. En søster til Hedevig ved navn Hansigne opholdt sig hjemme for at tage sig af de tre mindreårige søskende, medens moderen vaskede for folk. Og Hedevig, den ældste af søskendeflokken, ernærede sig som syerske. Også hun boede hjemme. Det fremgår af folketællingen i 1855.

Men Hedevigs ophold i hjemmet lakkede nu mod enden. Hun og August var nemlig blevet enige om, at de ville leve livet sammen som ægtefolk, og den 30. december 1856 blev de da viet i Middelfart kirke.⁸⁾ Skræddersvend August Michaëlis var altså ikke mere alene i et fremmed land; han havde fået en kone, som han kunne dele sine glæder og sorger med.

Lillebæltsbyen skulle dog ikke blive rejsens endestation for den tyske håndværkssvend. Han havde allerede i nogen tid tænkt på at gøre forandring, idet han ønskede at komme til en større by, hvor der var bedre arbejdsmuligheder, og hvor han kunne få udløsning for sin store teaterinteresse. En dag i 1857 rykkede da han og Hedevig teltpælene op og rejste til Odense.

Her fik ægteparret sin bopæl i Klaregade, hvor der den 20. januar 1858 fødtes en søn, som forældrene gav navnet Christian Louis August Michaëlis.⁹⁾ Klaregade forlod familien dog snart, idet den ved Louise Beates fødsel den 21. januar 1860 boede i Stålstræde.¹⁰⁾ Heller ikke her skulle ægteparret komme til at bo ret længe. Kirkebogen oplyser nemlig ved sønnen Ludvig Henrik Michaëlis' fødsel den 16. februar 1863, at familiens bopæl er Gråbrødrestræde. Her

Sophus Michaëlis, ca. 1890

fødtes endnu en søn den 14. maj 1865. Det var *Sophus August Berthel Michaëlis*, som blev døbt i Sct. Knuds kirke den 21. maj 1866.¹¹⁾ Som man ser, blev han opkaldt både efter sin fader og morfader.

At familien, der nu talte fire børn, har siddet i trange kår, bliver vi mindet om, når vi studerer skattehovedprotokollerne for 1860'erne. Vi ser da, at skræddersvend Michaëlis overhovedet ikke er opført, d. v. s., at han ikke er iblandt dem, der giver næringssskat. Med andre ord: Familiens indkomst har været så ringe, at der intet var at betale skat af.

Fattigdom var dog ikke det eneste, som August Michaëlis måtte kæmpe med. Hedevigs bortgang den 22. februar 1867¹²⁾ medførte, at han nu også fik bekymringer med hensyn til hjem og børn. Alene magtede han ikke den opgave, som Hedevig havde røgtet. Da kom han i forbindelse med en 42-årig kvinde, Martine Ander-

sine Westerberg, født Nielsen, som var rede til at indtage Hedevisg plads. Den 19. oktober 1867 stod deres bryllup i Sct. Knuds kirke. Forloverne var et par mænd fra Gråbrødrestræde: smed Dindler og smed C. H. Grønning.¹³⁾

Om Martine, der altså nu var gået ind til både pligter og ansvar, kan iøvrigt oplyses, at hun var født i Odense i året 1825, og at hun den 19. oktober 1861 havde ægtet en svensk sadelmagersvend ved navn Carl Frederik Westerberg.¹⁴⁾ Dette ægteskab skulle dog ikke blive af lang varighed, for allerede den 1. marts 1866 døde Westerberg. Da træskomand Hans Møller anmelder for skifteretten, at Westerberg i Grønnegade 22 er død, 54 år gammel, uden livsarvinger, erklærer han, at når begravelsesomkostningerne er afholdt og nogen gæld betalt, vil der ikke blive noget tilovers.¹⁵⁾

August Michaëlis kom altså ikke til penge ved sit andet giftermål. Men han fik en kone, som blev en god moder for hans børn, og for datteren Hedevis Ingeborg Michaëlis, som blev født den 22. september 1868.¹⁶⁾

Imidlertid er det økonomiske tryk nok blevet mindre for en tid, da Michaëlis med sin familie lidt senere flytter til Kongensgade og bosætter sig i nr. 18. Ifølge folketællingen i 1870 betegnes August Michaëlis som skræddermester, og han har nu to svende. Men stabil har forretningen ikke været, heller ikke i Vindegade 22, som er familiens bopæl midt i 70'erne. I 1880, da skrædderfamilien igen er kommet tilbage til Kongensgade 18, betegnes Michaëlis som skræddersvend.¹⁷⁾ Vi kan tilføje, at han får bevilget borgerskab som skrædder i Odense den 24. august 1881.¹⁸⁾

Det blev altså Kongensgade og Vindegade, der blev barndommens gader for Sophus Michaëlis – og ikke Påskestræde, som redaktør Niels Gyde i sin tid knyttede digterens navn til. Når Gyde taler om skræddersønnen fra Påskestræde,¹⁹⁾ beror dette på en misforståelse. Sophus Michaëlis var som påvist født i Gråbrødrestræde, og i hans barndom har faderen ikke haft sin bopæl i Påskestræde. Herom vidner såvel kirkebøgerne som folketællingerne.

Kongensgade har dog næppe øvet nogen særlig tiltrækning på drengen Sophus Michaëlis. Kun ét sted nævner han som voksen Kongensgade,²⁰⁾ men ikke for at fremhæve, hvordan denne gade blev noget centralt for ham i barndommen. Hvad han fremdrager, er en lille episode, som har bidt sig fast i hans erindring. Da han en dag opholdt sig i baggården, så han ovre i forhusets førstesal en lille dreng, som sad og malede høns og haner og blomster. Så skete det, at nogle af billederne dalede ned i gården, hvor han tog dem op for derefter at slå dem op på de døre med hjerter, som fandtes i gården til ethvert købstadhus. „Saaledes arrangerede han Udstillinger i fri Luft af en lille Kunstner, der siden skulde skabe sig et stort og fornemt Navn som en af Danmarks førende Portrætmalere: Julius Paulsen.“

Hverken Kongensgade eller Vindegade har i synderlig grad haft Sophus' interesse. Hvad han derimod fandt behag i, var at komme ned i Munkemose, ned til åen, „den smilende Aa“, som han skriver i sit digt om barndomsbyen. Han opsøgte da de gamle vaskepladser ved Munkemøllestræde og Påskestræde, og han gik til Klokkedybet, hvor de viftende hængpile og de kæmpestore skræpper spejlede sig i åens vand. Det er muligt, at han allerede på dette tidspunkt har hørt om det eventyrets Kina, som bysbarnet H. C. Andersen i sin fantasi så under Odense å, og at han har tænkt på det, når han stod ved åens vand. Den store eventyrdigter var og blev jo hans barndoms drømmestjerne. At han ikke selv formåede at leve op til det, han i barndommens og ungdommens dage havde sat sig som mål, er en anden sag.

Også teatret havde Sophus' kærlighed, det gamle teater på Sortebrødretory, hvor faderen kom. Pudsigt nok skulle hans teaterinteresse blive vakt til live i forbindelse med eventyrdigteren fra Munkemøllestræde. Den første teaterforestilling, han kom til at overvære, var nemlig den, som løb af stabelen på digterens 70 års fødselsdag den 2. april 1875, og som Odense kommune i dagens anledning havde foranstaltet for Odense borgerskolers elever om

eftermiddagen kl. fem.²¹⁾ For Sophus blev denne forestilling en stor oplevelse; han lod sig rive med af de ord og toner, der lød i rummet, og da eventyrkomedien „Meer end Perler og Guld“ var forbi, var der tændt en flamme i hans sind, som skulle få næring i de kommende år.

Det skyldtes navnlig faderen, som fra nu af hver aften tog Sophus med i teatret. Han kunne fortælle drengen mangt et træk om skuespillerne, idet han i sin egenskab af teaterskrædder kendte dem personligt. Forøvrigt har det for faderen nok ikke været særligt indbringende at stå til skuespillernes disposition, når der skulle foretages reparationer på deres dragter, eller der skulle sys noget nyt. Går vi frem til sæsonen 1882–83, ser vi, at der til skrædderen i december måned kun er udbetalt 25,70 kroner.²²⁾ Andre måneder er beløbet betydeligt mindre.

Men dette, at faderen omgikkes skuespillerne, resulterede i, at Sophus fik tildelt børneroller, som først ophørte i 1881. Snart spillede han gratis med i forestillingerne, og snart fik han 50 øre for en aften.²³⁾ Desværre er det os ikke muligt at fastslå, hvor mange og hvilke forestillinger han medvirkede i.

Ud over teatret var der skolearbejdet, som skulle passes. Sophus gik i Borgerskolen, som lå på Torvet og havde nr. 17.²⁴⁾ Det var efter tidens forhold en ganske udmærket skole, der blev ledet af seminarist og cand.phil. Jakob Møller Torup. Når undtages to sergenter, som tog sig af gymnastikundervisningen, var alle lærerkræfterne seminarister.²⁵⁾

Kravene, som skolen stillede til eleverne, havde Sophus Michaëlis intet besvær med at honorere. Han ragede bestandig op i klassen som dens lyseste hoved, og han havde den store glæde kort efter H. C. Andersens død i august 1875 at modtage et pragteksempel af „Mit Livs Eventyr“ (nu i H. C. Andersen-museet), som digteren før sin død havde pålagt forlæggeren Reitzel i København at sende til fødebyen, så det kunne blive skænket skolens flinkeste og fattigste elev.

Det var en begivenhed, som bestandig stod lyslevende i Sophus Michaëlis' erindring. Mange år efter, i 1930, mindes han den højtidelige stund og skriver:

„Skoleinspektør Torup, hvis Søn senere blev medicinsk Professor ved Kristianias Universitet, overrakte mig denne Gave fra den nys afdøde Digter og formanede mig til at følge hans Eksempel, der havde forskaffet ham den høje Konferentsraadstitel.

„Den, der har skrevet sit Livs Eventyr i denne Bog, naaede gennem sit Geni at blive Konferentsraad. Maatte du, min lille Ven, naa til det samme“ (.26)

At Sophus modtog denne hæder, var ikke blot noget, som varmede ham helt ind i hjertets kroge, det blev også et vendepunkt, idet både faderen og stedmoderen snart kom på den tanke, at drengen burde holdes til bogen. Han havde jo ikke lyst til andet end at læse. Men økonomien tillod ikke, at han blev sat i realskolen. Også i Vindegade 22, som jo nu var familiens bopæl, herskede der penge-nød.

Faderen havde da ikke andet at gøre end at søge myndighederne om en friplads til Sophus i Odense private Realskole, kaldet Giersings skole. Ansøgningen, som stadig eksisterer,²⁷⁾ lader os formode, at August Michaëlis ikke skriftligt har evnet at gøre brug af det danske sprog, eller at han helst har villet være fri for den slags arbejde, for den er nemlig skrevet med en anden hånd. Underskriften er således det eneste, som Michaëlis selv har lagt pen til i denne ansøgning, der her skal bringes in extenso:

„Undertegnede Skræder Michaëlis tillader mig herved ærbødigst at ansøge det ærede Byraad om, at der gunstigen maatte tilstaaes min Søn Sophus August Berthel Michaëlis en Friplads i Institutbestyrer Giersings Skole.

Han er født den 14. Maj 1865, altsaa nu 11 Aar gammel. Siden Maj 1872 har han gaaet i den almindelige Borgerskole, og af vedlagte Attest fra hans Lærere vil det ærede Byraad erfare, at

han ej alene er fortrinlig begavet, men ogsaa hidtil har udmærket sig ved Flid og god Opførsel. Det er ikke alene mit, men ogsaa Drengens Ønske at kunne faa Lejlighed til at erhverve sig saa megen Lærdom som muligt, men da mine pekuniære Stilling som Haandværker og Familiefader ikke tillader mig at bringe det hertil fornødne Offer, ved jeg ingen anden Udvej end at fremsende nærværende Andragende til det ærede Byraad med Bøn om sammes gunstige Resolution.

Et Vidnesbyrd fra hans Lærere medfølger.

Odense, den 4. September 1875

Ærbødigst
A. Michaëlis

Til Odense Byraad“.

Det omtalte vidnesbyrd, som var vedlagt ansøgningen, har følgende ordlyd:

„Sophus Michaëlis, født den 14. Maj 1865, Søn af Skræder Michaëlis, Vindegade 22, ansøger om en Friplads i Giersings Skole.

Drengen har gaaet i vor Skole siden Maj 72 og er Nr. 9 i øverste Klasse. Han har udmærket sig ved fortrinlige Evner og en mønsterværdig Flid og Opførsel, hvorfor vi kunne anbefale ham paa det bedste.

Odense Borgerskole, Afdeling A
den 1. Sept. 1876.

P. Enghoff“.²⁸⁾

Ansøgningen fik i det hele en god modtagelse hos skoleudvalget, idet dette på sit møde den 12. oktober 1876 vedtog „at give Pladsen i Giersings Skole til Sophus Michaëlis“.²⁹⁾ Byrådet bifalder denne indstilling og meddeler dette til skoleudvalget i skrivelse af 3. november 1876.³⁰⁾

Sophus Michaëlis blev nu optaget i Odense private Realskole, der lå i Søndergade (nr. 5). Han blev sat i 4. klasse, hvor der var

17 nye drenge, han skulle lære at kende, blandt disse var skolebestyrer Fr. Giesings søn, V. E. Giersing.³¹) Om Sophus fik Fr. Giersing til lærer, kan ikke siges, da cand.phil. Fauerschou havde de samme fag som Giersing: dansk og tysk. Da klassen skulle have fransk, fik den til lærer i dette fag cand.phil. N. P. Jørgensen, skolens inspektør, der efter Giersings død i 1885 overtog skolens ledelse.³²)

Det var altså nye forhold, Sophus gik ind til, da han kom i Giersings skole, men han fandt sig snart til rette blandt de nye kammerater og lærere. Han klarede med største lethed sit skolearbejde, og han var bestandig den dygtigste elev i klassen. Fuldt ud værdig til den hjælp, kommunen ydede ham.

Da han skulle gå til konfirmationsforberedelse, blev det hos pastor L. Helveg, der konfirmerede ham den 4. april 1880 i Sct. Knuds kirke.³³) Vi tør tro, at hans konfirmation i hjemmet i Kongensgade er blevet fejret under beskedne former.

Året efter fik han sin realeksamen (den store præliminæreksamen), og han bestod med udmærkelse. Et strålende resultat, når vi ser på karaktererne. I seks fag opnåede han rent ug, i fire ug÷ (karakteren for dansk stil var ug÷), hvormed han klart distance-rede kammeraterne.³⁴) Det fine eksamensresultat har sikkert vakt glæde i hjemmet.

En realeksamen var dog ikke nok for Sophus Michaëlis. Hans ønske var det at komme på katedralskolen og få studentereksamen. Det blev dog først den 19. august 1882, at han blev optaget i 5. sprogstuderende klasse på Odense Katedralskole, efter at han forinden havde aflagt prøve i græsk og latin.³⁵) „Som betalende Discipel“ hedder det i skolens protokol. Man spørger uvilkårligt: Var det igen Odense kommune, som stod bagved? Svaret på dette spørgsmål må blive benægtende, idet det af byrådets trykte forhandlinger for årene 1882 og 83 fremgår, at der ikke af kommunen i nævnte tidsrum er ydet tilskud til elever på Odense Katedralskole. Hjælpen, som Sophus Michaëlis har modtaget, er sikkert kommet fra apote-

ker G. Lotze, idet Sophus i sin latinskoletid læste med dennes adoptiv søn, Gustav Boeck Lotze, i hjemmet på Løveapoteket.

Som elev i Katedralskolen udmærkede Sophus Michaëlis sig navnlig i fremmedsprog, som han havde særlige anlæg for, hvad der skulle komme ham tilgode, da han gik op til studentereksamen. Men for resten havde han også interesse for historie og litteratur, hvor han gjorde sig bemærket ved sin flid og viden.

Hans forhold til kammeraterne har sikkert været det bedste. De sagde om ham, „at der lettere fødtes et Rim end et Smil paa hans Læber“..³⁶⁾ Mæccénen Lotze kunne udbryde, når talen faldt på skræddersønnen: „Han bliver en anden H. C. Andersen“..³⁷⁾

At Sophus Michaëlis gav sig af med at digte, var hans omgivelser således klar over. Hans første nedskrevne digt var forøvrigt et lille nytårsvers 1878–79. I 1882 begynder han for alvor at dyrke digtekunsten, idet han dette år får skrevet 13 digte og 1 skitse..³⁸⁾ Blandt digtene er en nidvise, som han skrev om en ondskabsfuld skolekammerat, der gik og stak de mindre elever med knappenåle. Dette digt gjorde stor lykke, da det gik rundt blandt klassens kammerater.

Hans debut fandt sted den 25. marts 1883 i III. Familiejournal, hvor han fik trykt digtet „Lærkesang“, der indbragte ham 25 øre pr. linje – hele syv kroner! „Demodokos hos Homer blev ikke rigere lønnet – han fik en Skive af det saftigste Flæsk“, skrev Sophus Michaëlis mange år senere..³⁹⁾

Som andre skrivende elever fik Sophus Michaëlis flere af sine digte offentliggjort i de skoleblade, som foreningen „Mimer“ udgav. Michaëlis var selv formand for denne forening, der bestod af medlemmer fra Odense Katedralskoles to øverste klasser. Da eleverne i 1883 begyndte at tale om, at de ville udgive deres digte samlet som bog, var Michaëlis straks med på tanken, idet en sådan bog jo på en passende måde kunne markere foreningens 25 års jubilæum, som kunne fejres det følgende år. Et manuskript blev da udarbejdet, i oktober blev forordet skrevet, og den 3. november noterer

Michaëlis: „Bogen døbes „Vintergrønt“. Under 1. december skriver han: „Lollesgaard forbød på Rektors Vegne „Vintergrønt“'s offentlige Udgivelse“. 13. december hedder det: „„Vintergrønt“ udkom“. Han tilføjer i parentes: „Ikke i Boghandelen“.40)

Forbudet mod bogens udgivelse tog man dog ikke særlig højtidelig. Sophus Michaëlis oplyser, at eleverne var flinke kolportører.⁴¹⁾ I løbet af en uge var der således afsat ikke færre end 1000 eksemplarer af bogen, i hvilken de vægtigste af bidragene så afgjort var dem, som Sophus Michaëlis havde stillet til rådighed.

1883 blev også på anden vis et mærkeår, idet der dette år fandt en begivenhed sted, som Sophus Michaëlis aldrig glemte: Dronning Elisabeths bisættelse i Sct. Knuds kirke. Hun var i sin tid blevet bisat i St. Petri kirke ved Gent, men på C. F. Tietgens initiativ var hun nu kommet til Danmark for at blive stedt til hvile ved siden af sin herre og husbond, Kristian II, der efter Gråbrødrekirkens nedrivelse var blevet ført til krypten i Sct. Knuds kirke. Michaëlis fortæller, at skolebørnene havde fri denne dag, og at der blev ringet med byens kirkeklokker. Nede ved havnen var byens embedsmænd mødt op, og da skibet med kisten lagde til, gik stiftamtmanden og borgmesteren ombord. „Over Landgangen bares en bittelitte Kiste – ikke større end et Helgenskrin, den indeholdt Støvet af en dansk Dronning med en mærkelig Skæbne“.42)

Næste år gjaldt det studentereksamen. Sophus Michaëlis klarede sig særdeles godt, idet han opnåede 107 points, d. v. s. udmærkelse.⁴³⁾ Som påskønnelse modtog han Det baggerske Præmielegat og en portion på 215 kroner af frøken Ernst' legat.⁴⁴⁾ Den nybagte student kunne nu rigtig nyde ferien, inden han skulle påbegynde sine studier ved Københavns Universitet. Da afrejsens dag oprandt den 31. august,⁴⁵⁾ var det uden økonomiske bekymringer for fremtiden, han drog afsted, idet hans velynder, Gustav Lotze, havde givet tilsagn om, at han ville bekoste hans uddannelse. Månedspengene, som var sat til 50 kroner, skulle han hæve hos Muus i Bredgade.⁴⁶⁾ Det skete første gang den 1. oktober 1884.

Odense så Michaëlis nu kun i sine ferier, som han tilbragte hos Gustav Lotze, der gjorde et stort og uegennyttigt arbejde for museumssagen. Da Fyns Stiftsmuseum var en realitet den 19. april 1885, blev Sophus Michaëlis medarbejder på museet, idet han i sine ferier førte accessionsprotokollen. Overmåde samvittighedsfuldt udførte han dette arbejde; han sørgede ikke blot for at få indført findested for den pågældende genstand, men giverens eller sælgerens navn blev også protokolleret, ligesom han nu og da lavede tegninger af genstandene og fremkom med udmærkede beskrivelser, f. eks. af et alterklæde fra Vissenbjerg kirke, der for øvrigt senere er blevet gjort til genstand for en indgående analyse.⁴⁷⁾

Michaëlis bidrog også selv til samlingernes forøgelse, idet han den 23. april 1885 skænker museet et gammelt tveægget sværd, som muligvis stammer fra det 16. århundrede.⁴⁸⁾ Om Sophus Michaëlis selv har købt de under 20. juli 1888 indførte mønter og medaljer⁴⁹⁾ på en rejse til Tyskland, kan ikke siges, idet den mulighed foreligger, at det kan være Lotze, som har købt dem hos Adolph Hess i Frankfurt am Main. „Møntsamlingen var og blev Lotzes Kælebarn“,⁵⁰⁾ skriver Svend Larsen, der andet steds oplyser, at „naar Michaëlis var i København, brugte Lotze ham til at gaa paa Møntauktioner og til at forhandle med Kunstnerne; i sine Ferier administrerede han jævnlig Museet i Lotzes Fraværelse, ligesom han foretog Registreringer af Museets Samlinger“.⁵¹⁾

Ferierne var således ikke lutter lediggang for Sophus Michaëlis. Når han ikke var på museet, aflagde han gerne besøg hos faderen og stedmoderen, eller han sad og digtede på sit værelse i hjemmet på Løveapoteket, hvor der den 3. juli 1887 oprandt en sorgens dag, idet ægteparret Lotze mistede adoptiv sønnen Gustav Boeck Lotze, 17 år gammel.⁵²⁾ Hans bortgang fik til følge, at Michaëlis nu mere og mere gik som plejesøn i hjemmet, et forhold, som faderen, der nu boede i Klaregade 4, muligvis har gjort sig sine tanker over.

Faderen havde forøvrigt den sorg, at han den 16. december 1887 mistede Martine.⁵³⁾ Han var nu atter enkemand, ensomheden pinte

Odense Teater på Sortebrødretorv, litografi ca. 1860

ham, og han giftede sig derfor påny. Hans tredje hustru var en fraskilt kvinde, Hansine Christine Petersen, som han blev viet til i Sct. Knuds kirke den 25. august 1892. Hun var født den 16. april 1847 i Odense som datter af Marie Elisabeth Christensen i Nygade, og hun havde tidligere været gift med skomager Peter F. E. Dahl.⁵⁴⁾ Da hun før ægteskabets indgåelse ligesom August Michaëlis bor i Asylgade 15,⁵⁵⁾ har hun antagelig været husbestyrerinde hos sin tilkommende ægtefælle.

August Michaëlis virkede på dette tidspunkt stadig som teaterskrædder, og hans interesse for teatret var uformindsket. Hvad sønnen Sophus angår, da indfandt han sig til forestillingerne på det gamle teater, når han havde lejlighed dertil. En enkelt gang hændte det, at hans navn stod at læse på teaterplakaten. Det skete, da skuespiller Povl Friis og hustru gav deres sidste forestilling den 19. maj

1889. Nederst på plakaten⁵⁶) stod trykt: „Et Afskedsord. Epilog af Hr. Sophus Michaëlis, fremsiges af Hr. Povl Friis“.

Både Povl Friis og hans frue, Engelke, var dygtige skuespillere, og de var meget afholdt af publikum. Antagelig har Sophus Michaëlis kendt Povl Friis, der forøvrigt var den første, der på Odense Teater spillede Nicolaj i Nøddebo Præstegård.⁵⁷)

1889 var også året, da Sophus Michaëlis udgav sine „Digte 1883–88“, hvor der imidlertid ikke er mindelser om Fyn. Barndomsbyen og barndomslandet koncentrerer han sig først om i digtsamlingen „Sirener“ (1898), idet han her har medtaget et par digte under fællestitlen „Fynske Vers I–II“. Det første digt er en realistisk skildring af Sct. Knuds kirke, hvorfra vejene udgår, en beskrivelse, der ikke blot er koncentreret om kirkens ydre, men også om krypten, hvor kong Knuds helgenben hviler. Ret umotiveret nævnes derpå Næsbyhoved-borgen og Hans Tausen i Birkende. Slutningsordene: „Men i Høj og Mosemuld ruster Jern og klinger Guld“ har digteren selv erfaret under sit virke på stiftsmuseet.

I det andet digt er det barndommens veje, Michaëlis besynger, ikke byens stille villaveje, men vejene uden for Odense ved sommertid. Gærderne, grøfternes flora og de vuggende vange med et sus fra pilenes hegn er nogle af de elementer, som indgår i digtet.

Også digtet „Aftenvandring“, der fremkom i „Livets Fest“, 1900, fortjener at nævnes. Ganske vist får vi ikke så meget som et glimt af barndomsbyen, men til gengæld en skildring af en vandring langs Odense fjord til Kattegat. Netop denne skildring, der er gjort med stor kunst, er vidnesbyrd om digterens kærlighed til det særprægede nordfynske landskab.

Utænkeligt er det ikke, at Sophus Michaëlis er blevet inspireret til disse digte under ferieopholdene i Odense. Han vedblev jo stadig at komme til Lotzes, også efter at han i 1891 var blevet cand. mag. Da Lotze døde i decbr. 1893 (Soph. Michaëlis skrev tre år senere et smukt mindedig over G. Lotze, se E. Dam: „Odense Løveapoteks Historie 1549–1903“, 1903, side 150.), medførte dette ikke, at dø-

ren til apotekerhjemmet blev lukket for ham, lige så lidt som hans ægteskab i 1895 med Katharina Marie Bech Brøndum fik til følge, at forbindelsen med fru Lotze ophørte. Tværtimod tilbragte Michaëlis og hans hustru så meget af deres ferier, som det var dem muligt, hos Løvemor, der bestandig modtog dem med stor gæstfrihed. „Hun glimrede ved Godhed, men ikke ved Forstand“, siger Karin (d. v. s. Katharina) Michaëlis, der iøvrigt oplyser, at man hos Lotzes helst så, at ægteparret Michaëlis holdt sig borte fra faderen. „Paa Grund af det med den tredje Kone, der nok ikke havde været, som hun skulde, før hun giftede sig“. ⁵⁹⁾ Men hverken Karin eller Sophus undlod at besøge faderen, der nu boede i „det lille Stræde“, d. v. s. Sortebrødrestræde 6. Huset, der lå skråt over for teatret, blev nedrevet i 1954. ⁶⁰⁾ Det blev dog kun til korte besøg, dagene tilbragte de i hjemmet på Løveapoteket, hvor tiden „gik med timelange Maaltider, Klimpren paa det gamle Klaver – Køreture og Aftner ved Whistbordet“. ⁶¹⁾ Det betød for Sophus Michaëlis, at han måtte lade sin pen hvile. Han gik da hen til museet i Jernbanegade og ordnede samlingerne. Endnu ind i 1900-tallet kan vi i accessionsprotokollen se hans smukke håndskrift.

1905 oprandt hundredåret for H. C. Andersens fødsel, og i den anledning udsendte Odense by en mindebog om sin berømte søn, redigeret af Sophie Breum. Blandt bidragyderne var naturligvis Sophus Michaëlis, som hædrede sit bysbarns minde med digtet „H. C. Andersen“, ⁶²⁾ hvis første afdeling leder læserens tanke på „Mit Livs Eventyr“, idet Michaëlis har medtaget mangt et træk fra denne bog til belysning af eventyrdigterens barndom. Et par linjer, som indleder digtets andet afsnit, har dog ikke længere gyldighed. Det er disse linjer: „Nu staar din Støtte stillet ved Graabrødreklostret/ i den Kongestad, som har dine Storhedsdrømme fostret“. H. C. Andersen-statuen, der i 1905 var blevet flyttet fra Kongens have til Graabrødreplads, fik som bekendt i året 1949 sin plads i Eventyrhaven.

Der skulle nu gå op imod en halv snes år, inden Sophus Michaëlis

igen stillede sit digteriske talent til rådighed for barndomsbyen. Men hermed være ikke sagt, at han mistede kontakten med sin fødeby. Når lejlighed tilbød sig, kom han og Karin til fru etatsrådinde Lotze, og besøgene ophørte først ved dennes død i 1908. Faderen glemte han heller ikke at se til; han havde den 18. februar 1908 mistet Hansine.⁶³) Noget senere flyttede han ind i Pogestræde nr. 16, et af de små huse, som blev nedrevet i 1968, da I G Huset skulle udvides ud mod Pogestræde. Det blev hans sidste bopæl.⁶⁴) Sine sidste dage tilbragte han på Odense Amts og Bys Sygehus, hvor han døde den 14. december 1912.⁶⁵)

På dette tidspunkt var planen om et nyt teater i Jenbanegade så langt fremme, at den dag ikke var fjern, da det gamle teater på Sor-tebrødretorv måtte indstille sin virksomhed. Da dagen oprandt den 1. maj 1914, havde Sophus Michaëlis til aftenens forestilling skrevet epilogen „Ved Odense Aa“,⁶⁶) der indledes af en ældre Odenseborger, som siger:

Saa sank da Tæppet for den gamle Scene
snart spinder Støvet sine Glemselsslør
om Huset, der skal ligge lukt og ene –
forladt af Livets flygtede Sufflør . . .

Den ældre borger er i det hele vemodigt stemt; han tænker på, hvordan den gamle scene gennem årene har tjent kunsten, og hvordan det gamle teater rummer en skat af minder, hvorimod den yngre Odenseborger ser hen til det nye teater i Kongens have, der vil få alle moderne effekter, så det kan tjene de kommende slægter. Har de to borgere således et forskelligt syn, kan de dog begge blive enige om et ønske, nemlig dette: At det gamle teaters gode ånd, d. v. s. det trofaste publikum, må flytte med over i det nye teater.

Epilogen blev godt modtaget af publikum. Nægtes kan det ikke, at den rummer megen poetisk skønhed. Det gælder ikke blot de ste-

der, hvor Sophus Michaëlis tolker sin kærlighed til den gamle scene, hvor han selv har stået som barn, det gælder også hans skildring af åen, hans barndoms å, „der nu, som fordem, rinder og nynner – nu som altid – lige blidt“. Åen, den er for ham „Pulsaaren i den gamle Kongestad“.

Nogle måneder senere, den 9. oktober (1914), indviedes så det nye teater. Sophus Michaëlis havde i den anledning skrevet festkantaten, der imidlertid ikke fik den allerbedste modtagelse.⁶⁷⁾ Det skyldtes, at musikken (af Chr. Danning) var vanskelig at synge. Til komponistens undskyldning tjener, at teksten ikke var let at sætte musik til.

Kantaten er dog nok værd at stifte bekendtskab med, idet Sophus Michaëlis har gjort forsøg på at give en beskrivelse af Odenses udvikling fra de ældste tider til nutiden. Han begynder med Odins og Friggas ankomst til højen (d. v. s. Nonnebakken) ved åen og byens grundlæggelse omkring Odins vi og kongsgård, hvorefter han ridser den udvikling op, som er sket siden oldtiden og middelalderen. Kendte mænd, som har kastet glans over byen, og som stadig huskes, bliver omtalt. Bygninger, der rejstes i forskellige perioder, og som var med til at ændre bybilledet, bliver ikke glemt. Kirker, klostre og borgerhuse er nogle af disse bygninger, men andre kom siden til. Michaëlis tænker på det nedlagte teater på Sortebrødretorv og på det kunstens tempel, som nu indvies i Jernbanegade. Om disse teatre gælder det, at der er en tidsmæssig sammenhæng:

Vi bragte Flammen fra den gamle Rampe
og tænder her en ny og vaagen Lampe.

Sophus Michaëlis' navn skulle endnu nogle gange komme til at lyse på Odense Teaters plakat. Anledningen var hans skuespil „Revolutionsbryllup“, som blev spillet elleve gange i efteråret 1920. „Hermed blev et gammelt Løfte til Publikum indfriet“, siger Poul Dreyer.⁶⁸⁾ Stykket kom igen op på teatret i decbr. 1928

Odense å efter århundredskiftet

og opnåede ialt syv opførelser. Endelig blev det opført tre gange i maj 1935.

At tjene sin barndoms by var noget magtpåliggende for Sophus Michaëlis, noget, som lå dybt forankret i hans sind. Vi har allerede givet eksempler på, hvordan han stillede sit digteriske talent til rådighed for fødebyen, når han kunne tjene den; hertil kunne føjes endnu et eksempel, der illustrerer hans beredvillighed: Det store sangstævne, som blev afholdt i Odense den 8. og 9. juli 1922.⁶⁹) Hvad Sophus Michaëlis fik udrettet i forbindelse med dette stævne, der første dag blev afholdt i Markedshallen på Rugårdsvej og anden dag i Fruens Bøge, var en prolog, som blev fremsagt begge steder før festens begyndelse af direktør Johannes Nielsen. En prolog, som nok er værd at kikke lidt nærmere på, fordi vi bliver mindet om Sophus Michaëlis' følelser for Odense, hans glæde og stolthed over at være født her. Selv om stævnet er et landssangsstævne, kan han ikke andet end minde om, at det er i Odense, at det foregår.

„Vi samler os til Stævne under Stadens gamle Lilje“, siger han i prologen, hvorefter han erindrer om, at „her har Odins Præster messet“, her virkede salmisten Thomas Kingo, og her fik eventyrets svane sin rede.

Ligesom H. C. Andersen må Sophus Michaëlis sætte sin fødeby et minde. Det sker med digtet „Odense“,⁷⁰⁾ der indledes med disse pompøse linjer:

Jeg hilser min By ved den smilende Aa,
 hvor Eventyrdrømmen i Aakander laa –

Det er forfatterens barndomsby, der lever i dette digt, som i 1955 fik sin plads på mindevæggen i den ny rådhusal. Barndomsbyen med de gamle bindingsværkslænger, den dejlige Munkemose, Sct. Knuds kirke og åen, hvor det navnlig var Klokkedybet og slusen, som gjorde indtryk på ham. Selv siger han i digtets tredje og fjerde strofe:

Sct. Knud, dine Klokker for Barndommen sang
 – fra Klokkedybet et Ekko, der klang.

Og Slusen, der fossed, og Strømmen, der randt,
 har ridset mit Sind som en ren Diamant.

Som i prologen fra 1922 må han også have nævnt de digtere, som har haft tilknytning til hans barndomsby. Men denne gang indskrænker han sig ikke blot til et par navne, han medtager alle fire sangsvaner, idet han samtidig gør opmærksom på, at eventyrsvanen forlod sin rede ved åen, medens de tre andre svaner (Kingo, Bagger, Aaarestrup) kom til Odins by for at dø her.

Barndomsbyen lever ikke blot i Sophus Michaëlis' lyrik, men også i hans prosa. Intet sted så udførligt beskrevet som i det foredrag om Odense, han holdt i Danmarks Radio 2. maj 1928. Da

han var færdig med foredraget, var boghandler J. Weishaupt i Odense så begejstret, at han umiddelbart efter henvendte sig til Sophus Michaëlis med anmodning om at måtte få lov til at udgive det. Michaëlis indvilligede straks, og kort efter udkom da på Hempelske Boghandels Forlag „Sophus Michaëlis Odense Min barndoms By“, som kunne købes for 2 kroner.

En meget fin turistbrochure, som både forfatter og forlag havde ære af. Når man blader den igennem, lægger man straks mærke til de mange gode billeder, og studerer man teksten, vil man snart opdage, at den er skrevet af en mand, som ved, hvad han taler om. At han nu og da indfletter barndoms minder, er kun med til at gøre stoffet levende. Bedst af disse små skildringer af oplevelser i barndomsbyen er måske skildringen af lørdags-torvet, det mægtige torv, som strakte sig over Albanitorv, Flakhaven og Klingenberg, hvor „det frugtbare Fyns Land udstillede alle sine produkter i broget Vrimmel“.

Endnu en gang inden sin død den 28. januar 1932 skulle Sophus Michaëlis gribe pennen for at fæstne minder om sin barndomsby på papiret, nemlig i 125-året for H. C. Andersens fødsel, da han skrev artiklen „Aadybet ... Klokkedybet“,⁷¹⁾ hvor han blandt andet giver en karakteristik af det i 1926 nedrevne teater på Sor-tebrødretorv:

„Ingen Scene kunne glæde sig over saa fin en Akustik. Tilskuerpladsen med den skønne Balkonrand, prydet af Guirlander, som Professor Aagaard havde været Mester for, dannede et virkeligt lille Mønster-teater. Utallige gode og stilfulde Forestillinger og megen god og inspireret Kunst har den været Vidne til“.

Hans tanker går også til teatret i Jernbanegade, hvor han den 12. juli skal have opført sit og Carl Niensens H. C. Andersen-Festspil „Amor og Digteren“,⁷²⁾ og et navn melder sig, som det er ham kært at få nedskrevet: teatermaleren Carl Lund. Fuld af begejstring og taknemmelighed over, at bysbarnet Carl Lund i 1915 skænkede Odense Teater det smukke fortæppe⁷³⁾ med motiv fra

Odense å, skriver Michaëlis: „Det forunderlige Fabelrige, som den store Digter saa under Aaspejlet, Carl Lund tryller det frem for os, stærk i sit Kunstnersyn, i Slægt med selve den udødelige Digter, der saa Eventyrets Kina sitre under Odense Aa“.

Mange gode og lyse minder havde Sophus Michaëlis fra sin barndomsby, hvor han bestandig følte sig som en kærkommen gæst. De bedste har nok været dem, som havde tilknytning til det gamle bindingsværks-skuespilhus på Sortebrødretorv, hvor han som dreng var kommet aften efter aften sammen med sin fader, hvis teaterinteresse holdt sig med uformindsket styrke gennem årene. Når talen faldt på dette kunstens tempel, kunne Sophus Michaëlis' øjne i hans senere leveår stråle med en særegen varme og glans.

NOTER

1. Jfr. Odense St. Knud kirkebog 1892–1906, Landsarkivet, Odense.
2. Ifølge oplysninger af 17. novbr. 1969 fra Ev. luth. Pharramt, Langenholtesen, til artiklens forfatter. Øvrige oplysninger om August Michaëlis' forældre også fra Langenholtesen.
3. Ifølge folketællingslisten for Middelfart 1855 i Middelfart byhistoriske Arkiv.
4. Meddelt af programleder Åge Petersen, Middelfart.
5. Ifølge folketællingslisten 1855 for Middelfart.
6. Jfr. Middelfart kirkebog 1833–75.
7. Ifølge Middelfart kirkebog 1833–75.
8. Ifølge Middelfart kirkebog 1827–91.
9. Jfr. St. Knuds kirkebog, Fødte, 1856–63.
10. Jfr. St. Knuds kirkebog, Fødte, 1856–63.
11. Jfr. Odense St. Knud 1863–71.
12. Ifølge Odense St. Knud 1858–70.
13. Jfr. St. Knuds kirkebog 1858–70.
14. Ifølge Odense Viende og Døde 1646–1891, IV.
15. Ifølge Odense Købstads Skifteprotokol 1859–67.
16. Jfr. Odense St. Knud 1863–71.
17. Jfr. folketællingslisten 1880, Rigsarkivet.
18. Ifølge Odense Købstad Borgerskaber 1611–1887, Landsarkivet, Odense.
19. Jfr. Niels Gyde: Skrædderens søn fra Påskestræde. Fra Sophus Michaëlis' Odense-år. Fyns Tidende 30. juni 1940.
20. Jfr. Sophus Michaëlis „Odense Min Barndoms By“, 1928, side 38.
21. Ifølge teaterplakaten i Odense Teaters Arkiv.
22. Jfr. Odense Teaters Regnskabsbog 1882–83, Landsarkivet, Odense.

23. Ifølge Sophus Michaëlis' „Biografiske Notitser til Udgangen af 1890“, side 10, i det af Boghallens Antikvariat i København udgivne katalog 1940.
24. Ifølge Brandforsikringsprotokol XI 1867–76, side 563, Landsarkivet, Odense.
25. Jfr. Odense Købstads Provstiarkiv 1841–81, Indberetning om Skolevæsenets Tilstand. Landsarkivet, Odense.
26. Jfr. Sophus Michaëlis „Ådybet . . . Klokkedybet“, Berlingske Tidende, 6. juli 1930.
27. I „Skoleudvalget 1876“, Skolevæsenets Arkiv.
28. Jfr. „Skoleudvalget 1876“.
29. Jfr. „Skolekommissionens Forhandlingsprotokol 1848–95“, Skolevæsenets Arkiv.
30. Jfr. „Skoleudvalget 1876“.
31. Ifølge oplysninger fra skolebestyrer H. Gadegaard, Giersings Realskole, til artiklens forfatter.
32. De under 31. nævnte oplysninger.
33. Jfr. St. Knuds kirkebog 1876–90.
34. Ifølge Giersing realskoles protokol over afgangseksamen.
35. Ifølge Protokol For Disciplene 1864–92, V, i Odense Katedralskoles Arkiv, Landsarkivet, Odense.
36. Jfr. „Et Digterjubilæum“ af E. E. i „Hver 8. Dag“, 21. decbr. 1913.
37. Jfr. den under 36. nævnte opsats.
38. Ifølge de under 23. nævnte „Biografiske Notitser“.
39. Jfr. „Bogvennen“ 20. januar 1913.
40. Angående oplysninger om „Vintergrønt“ henvises til de under 23. nævnte „Biografiske Notitser“.
41. Jfr. „Bogvennen“ 20. januar 1913.
42. Jfr. Sophus Michaëlis „Odense Min Barndoms By“, 1928, side 27.
43. Ifølge „Eksamenprotokol 1865–92, 4“, i Odense Katedralskoles Arkiv, Landsarkivet, Odense.
44. Ifølge „Indbydelsesskrift til De offentlige Examinere i Odense Katedralskole 1884 og 85“, henholdesvis side 52 og 48.
45. Ifølge ovenfor nævnte „Biografiske Notitser“ af Sophus Michaëlis.
46. Ifølge „Biografiske Notitser“.
47. Se Niels Oxenvad „Omkring et alterklæde“ i „Fynske Minder“, 1960, side 40–66.
48. Ifølge protokollen „Museums Samlingernes Forøgelse siden Indvielsen den 19. April 1885“, side 2, Fyns Stiftsmuseum.
49. Jfr. „Museums Samlingernes Forøgelse“, side 87, Fyns Stiftsmuseum.
50. Jfr. Svend Larsen „Et Provinsmuseums Historie“, 1935, side 63.
51. Jfr. samme, side 54.
52. Jfr. Odense Viede og Døde 1646–1891, IV.
53. Jfr. St. Knuds kirkebog, døde, 1882–91. – August Michaëlis' bopæl er her opgivet til at være Klaregade 4.
54. Jfr. St. Knuds kirkebog, ægteviede.
55. Ifølge den under 54. nævnte kirkebog.
56. I Odense Teaters Arkiv.

57. Meddelt artiklens forfatter af skuespiller Ebbe Trenskov, Odense Teater.
58. Jfr. Karin Michaëlis: „Vidunderlige Verden, II, 1949, side. 96.
59. Jfr. samme, side 71.
60. Oplysning af 5. januar 1970 fra overarkitektens kontor, Slottet, til artiklens forfatter.
61. Jfr. Karin Michaëlis: „Vidunderlige Verden“, II, 1949, side 96.
62. Trykt samme år i „Ord och Bild“ (side 193–94), hvor Sophus Michaëlis desuden offentliggør artiklen „H. C. Andersens 100-Aars Fødselsdag“ (side 195–215).
63. Ifølge Odense Vor Frue kirkebog, Døde 1892–1918.
64. Ifølge Odense St. Knud, Døde 1911–18.
65. Ifølge den under 64. nævnte kirkebog.
66. Trykt i Karl Schmidt: „Odense Teater 1896–1914“, 1914, side 127–131.
67. Jfr. „Odense Teater 1796–1946“, 1946, side 98.
68. Samme, side 122.
69. Omtalt i Fyens Stiftstidende for 10. juli 1922.
70. Jfr. H. St. Holbeck: „Odense Bys Historie“, 1926, side 7–9.
71. Trykt i Berlingske Tidende for 6. juli 1930.
72. Skildrer H. C. Andersen og Jenny Linds nytårsaften 1845 på et hotelværelse i Berlin. Festsillet fik en overordentlig god modtagelse, se Fyens Stiftstidende for 13. juli 1930.
73. Første gang taget i brug ved opførelsen af „Corneilles Klokker“ 12. september 1915 – jfr. „Odense Teater 1796–1946“, 1946, side 102.